

ראשונה, או אף בשנה שניה:

קתני מיהת בברייתא: ושניה חורש ושונה. הרי שאף בשנה שניה היה חורש.

ומקשינן על הפשיטות מן הברייתא למשנתנו: **ולטעמיה**, ולשיטתך שאתה לומד מן הברייתא לפרש את המשנה — הרי **מתניתין לא קתני** שהיה שונה את חרישתו בשנה השניה,

ב-ה ואלו **בברייתא קתני** "ושניה חורש ושונה"!?

כלומר, הרי בהכרח שאין דעת משנתנו כדעת הברייתא, כי חרישה נוספת יותר על על חרישה רגילה שעושים בשדה, ודאי שאין לה כל מקור במשנתנו, ואילו בברייתא נזכרו שתי חרישות בשנה השניה; ובהכרח ששתי שיטות הן, ואין ללמוד מן הנאמר בברייתא לפרש את המשנה.

ומשנינן: **הא לא קשיא**:

כאן — משנתנו — עוסקת בשדה עבודה, שנה בשנה ראשונה, ואם כן כשיעשה ניר בשנה השניה הרי לנו שתי חרישות.

כאן — הברייתא, ששינונו בה "חורש ושונה" — עוסקת בשדה שאינה עבודה —

כלומר, אם אכן נרה בראשונה כי אז בשניה עושה חריש אחד וזורע, ואם לא נרה בשנה הראשונה, כי אז עושה שתי חרישות בשנה השניה; ואם כן אין סתירה מן הברייתא; ומכל מקום תפשוט, שבשנה השניה עושה חרישה שניה.

אך לא פשיטא לגמרא ישוב זה, ולכן שואלת הגמרא:

מאי הוי עלה על הספק בפירוש משנתנו?

ופושטת הגמרא: **תא שמע** שאין הוא חורש פעם שניה, מהא **דתניא**:

כך הוא עושה: **נר** (1) את כל השדה **בחציה** של השנה, (2) **וזורע** בחצי השנה האחרת את

שהברייתא עוסקת בשאר מנחות, ומשום דבעומר לא שייך דישה, דהא תנן לעיל סו א: בקנים ובקולחות חובטין אותו כדי שלא יתמעך; נויש להעיר עוד, דבמשנה שם מבואר, שכל מעשי העומר מאחרי הקצירה היו עושים בעזרה, וזה דלא כדמשמע מברייתא זו].

1. כן נראית הגירסא ברש"י, וכאשר הוא משפט הלשון.

2. כן נראה מדברי רש"י מכתב יד, שפירוש "נר חציה" הוא חצי של השנה, "וזורע חציה" פירושו: חצי השדה; ובעיקר הטעם שלא היו זורעים שנה אחר שנה באותו מקום ביאר

רש"י: ולהכי אין זורעה כולה כאחת, שאין דרך בני אדם לזרוע קרקעותיהם שנה אחר שנה, מפני שמתישים את השדות, לכך זורעה לחצאים, ומרבים פירות בכל שנה.

ומפירוש המיוחס לרש"י נראה יותר, שהוא מפרש "נר חציה וזורע חציה" הכל על השדה; אלא שהוא נר את כל השדה, ואינו זורע אלא חציה.

ובין לפירוש זה ובין לפירוש זה, כבר בשנה ראשונה הוא זורע בחציה של השדה; ולפי פירוש זה לכאורה צריך להבין: איך יתיישב לשון המשנה "נרה שנה ראשונה ובשניה זורעה", דמשמע, שבשנה ראשונה אינו זורע כלל.

הציה של השדה —

ושוב לשנה הבאה נר את כל השדה בחציה של השנה, וזורע בחצי השנה השניה את הציה האחר של השדה [זו שהשאירה כשהיא ניר בשנה הקודמת]; וכן עושה לסירוגין בשנים הבאות, ומוכח שאחרי שעשאה ניר שוב אינו חוזר וחורש.

אמר רבי יוחנן: אין מביאין את העומר אלא מן השדות המודרמות שבארץ ישראל, (3) שבהן חמה זורחת ומהן חמה שוקעת; נר הציה וזורע הציה, נר הציה וזורע הציה.

אבא שאול אומר: עומר היה בא מבקעת בית מקלה, ואותה בקעה כמין שלשה פאין

היתה, (4) ושדה מודרמת היתה, ובה חמה זורחת וממנה חמה שוקעת, נר הציה וזורע הציה נר הציה וזורע הציה.

רב חלקיה בר טובי הוה ליה קרנא דארעא, ועבדה על חד תרי, ומזבין להו לחיטי לפמידא —

[רב חלקיה בר טובי היתה לו חלקת קרקע בקרן זוית, (5) והיתה עושה תבואה כפול משדה רגילה, והיתה התבואה מוכחרת מאד, והיה מוכרה כדי לעשות ממנה סולת למנחות].

שנינו במשנה: ואם התליעה, פסולה:

5. מדברי רש"י מכתב יד נראה כביאור הספק: האם אין פסולה חיטה למנחה אלא אם התליעה רובה, אבל אם היתה סאה של חיטים והתליעו רוב החיטים במיעוטן או ברובן לא נפסלו שאר החיטים, או שאפילו אם התליעו רוב החיטים שבסאה [ואפילו התליע מקצת מכל חיטה] הרי החיטין האחרות פסולות, ואפילו שלא התליעו כלל; ועל דרך זה נתבאר בפנים.

אבל הרמב"ם [איסורי מזבח ו יא] כתב: סולת שהתליעה רובה, או שהתליע רוב החיטים שנעשית מהם פסולה, התליע רוב חטה אחת הרי זו ספק; ואם כן הספק הוא: האם אין פסולה המנחה עד שיתליעו רוב חיטה ואפילו במיעוטם, או אפילו אם לקח למנחה חיטה אחת שרובה מתולעת הרי המנחה פסולה.

ובפשוטו שני חילוקים יש ביניהם, שלרש"י הנידון הוא על סאה שרק חלק ממנה לקח למנחות, והספק הוא: האם די בהתלעת רוב החיטים שהותלע מקצת מכל חיטה, כדי שייפסלו אף החיטים שאינן מתולעות אותן לקח למנחה, או שמא אין פסולה למנחה אלא חיטה

אך ראה ברמב"ם [איסורי מזבח ז ד] שכתב "וכיצד היו עושין בוריעת חיטי המנחות והנסכים: נר חצי השדה בשנה ראשונה וזורע הציה, ובשנה שנייה נר החצי שזרע בראשונה וזורע החצי האחר קודם לפסח שבעים יום", ומבואר שהיו לוקחים למנחות ממה שזרעו בשנה השניה, וזו היא ששנינו "נרה שנה ראשונה, ובשניה זורעה".

3. ראה הערה בעמוד א בפירוש "מודרמות" אם הוא מיקום השדה בארץ ישראל שיהיו בצד דרום, או שיהיה שיפוען לדרום, ולפי פירוש שני, פירוש הברייתא הוא, שיביא מן השדות שבארץ ישראל ומאותן המודרמות.

4. בפירוש המיוחס לרש"י פירש, שהיתה אותה שדה מצמיחה שלש סאין של שעורים, כפי הנצרך לקצור לעומר לפי דעת חכמים לעיל סג ב; ואולם מסתימת לשון רש"י בכתב יד נראה, שהפירוש הוא כפשוטו, שהיה גודלה של השדה "בית שלש סאין", שהוא מאה וחמשים אמה על חמשים אמה.

תנו רבנן:

כלל (6)

סולת שהתליעה רובה, הרי היא פסולה.

ומסקינן: תיקו!

וכן חיטין שהתליעו רובן הרי הן פסולות מלטוחנן להקריב סולתן.

כל המקדיש בהמה שיש בה מום – שהיא פסולה – לגבי המזבח, עובר בלא תעשה ולוקה על הקדשו, שנאמר [ויקרא כב ב] "כל אשר בו מום לא תקריבו", מפי השמועה למדו, שזו אזהרה למקדיש בעלי מומין.⁽⁷⁾

בעי רב ירמיה, נסתפק רב ירמיה בפירוש מה ששינונו בכרייתא: חיטין שהתליעו רובן:

בעי רבא:

האם ברוב חיטה, והיינו: כל חיטה שהתליעה רובה הרי היא פסולה –

הקדישן לחיטים המתולעות, מהו שילקה עליהן משום מקדיש בעל מום למזבח?

או אפילו ברוב סאה, והיינו: סאה של חיטים שהתליעה רובה, הרי כל הסאה פסולה למנחות, ואפילו אותן שלא התליעו

וצדדי הספק הם:

לפירוש הרמב"ם החילוק השני שנתבאר לעיל, דהיינו: אם הנידון הוא בסאת חיטים שרק את חלקם לקח למנחה, או בסאת חיטים שאת כולה לקח למנחה; וראה עוד במהר"י קורקוס וברדב"ז.

שרובה מתולעת; ואילו להרמב"ם, אין אנו דנים אלא על אותם החיטים שלקח למנחות, והספק הוא: האם הפסול הוא רק כשרוב חיטי המנחה מתולעות ואפילו מקצתן, או די בחיטה אחת שרובה מתולעת כדי שתיפסל כל המנחה.

6. לשון הרמב"ם בהלכות איסורי מזבח א ב; וראה ברש"י מכתב יד ד"ה מהו שילקה עליהם משום בעל מום, שכתב: דקיימא לן בפרק קמא דתמורה המקדיש בעלי מומין למזבח עובר בחמשה לאוין, והדברים צריכים ביאור.

וראה שם ב"כסף משנה" שכתב על דברי הגמרא: משמע דהכי פירושא: הא דאמרינן דחטים שהתליעו רובן פסולות, היינו כשהתליע רוב כל חטה וחטה, אבל אם לא התליע רוב כל חטה וחטה, אף על פי שהתליע רוב סאה או כולה, מאחר שלא התליעה מכל חטה אלא מיעוטה, כשר; או דילמא: כיון שהתליע רוב סאה אף על פי שלא התליע מכל חטה אלא מיעוטה פסול. אבל מדברי רבינו נראה שהוא מפרש: מי סגי ברוב חטה אחת שתהיה מתולעת אפילו היא מעורבת בסאה חיטים שלא התליעו, או דילמא לא מיפסיל עד שיתליעו רוב חיטים שבסאה; ומדבריו נראה, שאפילו לפי פירוש, אין צד שתהיה חיטה שאינה מתולעת כלל פסולה למנחה, והספק אינו אלא בחיטה שמיעוטה מתולעת שתיפסל משום שרוב הסאה מתולעת; ועוד נראה מדבריו, שאין בין פירושו

7. כן כתב רש"י מכתב יד; ולשון הפירוש המיוחס לרש"י: לפי שלח אינו יכול לגרור ממנו מה שהתליע כמו היבש.

וראה ב"חזון איש" [מנחות מב כה]: האי גוררו היינו מקומו שלא יהא ניכר שהוא חללו של תולעת; ופירש רש"י שאין הלח נגרר כמו היבש; ויש לעיין: מה טעם הוא זה, מכל מקום כי גריר ליה ללח, השתא אין בו מום בלח כמו ביבש!?

ואפשר, דכמו דפסול ישן וכדאמר לעיל כב

האם נאמר: **כיון דפסיל**, [כיון שפסולים הם], **כבעל מום דמי**, והרי זה לוקה על הקדישן כדין המקדיש בעל מום למזבח —

או דילמא: אין בעל מום אלא בבהמה, ואלו, אף שפסולים הם, הרי אינם בעלי מומים, ואין לוקה על הקדישים?

ומסקינן: **תיקו!**

תנן התם במסכת מדות ב ה:

כל עין שנמצא בו תולעת, הרי הוא פסול לגבי מזבח ליתנו על המערכה של המזבח:

אמר שמואל: לא שנו אלא עץ לח שהתליע, כיון שאין יכול לגרור ממנו את מה שהתליע, **(8) אבל עץ יבש הרי זה גוררו למה שהתליע, וכשר העץ.**

בעי רבא:

הקדישו לעץ שהתליע, מהו שילקה עליו

משום מקדיש בעל מום למזבח?

וצדדי הספק הם:

האם נאמר: **כיון שפסול העץ, כבעל מום דמי**, והרי זה לוקה על הקדישו כדין המקדיש בעל מום למזבח —

או דילמא: אין בעל מום אלא בבהמה, ועץ שהתליע אף שפסול הוא הרי אינו בעל מום, ואין לוקה על הקדישו. ⁽⁹⁾

ומסקינן: **תיקו!** ⁽¹⁰⁾

מתניתין:

לאחר שנתבאר במשניות הקודמות איזו היא התבואה המובחרת יותר לעשות ממנה סולת, מתבאר במשנתנו כאן מה הם המקומות שהשמן מובחר שם ביותר.

תקוע אלפא [אל"ף בלשון יוני] **לשמן**. שמן

משמע כלל בלשון הגמרא.

9. ראה מה שכתבו התוספות למה חזרה הגמרא ונסתפקה בספק זה; וראה עוד ספיקות כעין אלו לקמן פו א, ופז א.

10. בפשוטו, ספק הגמרא הוא במי שהקדיש עצים ליתנם על המערכה, וכך נראה מדברי הרמב"ם [איסורי מזבח ו ג]; אבל התוספות ביארו, שספק הגמרא אינו אלא לרבי הסובר לעיל כ ב, שיש קרבן מנחה של עצים ועושים בו כמעשי המנחה, וכיון שקרבן הוא, יש לדון בו משום מקדיש בעל מום למזבח, אבל לרבנן שאין קרבן עצים, אין מקום לספק הגמרא לחייבו משום מקדיש בעל מום למזבח; וראה בכל זה ב"חזון איש" מנחות סימן מב סקכ"ה

א, הכי נמי זה שהיה פגום ונתקן, פסול; ולפי זה, זה אם התליע לח אפילו נתיבש פסול, שזה שצריך טורח מרובה לגרור המקום המתולע, מזדלזל ואין כבודו למערכה, ומיפסל לעולם; וראה עוד שם.

8. **לשון רש"י מכתב יד הוא:** קרנא דארעא, בקרן זוית עומדת; ובמוסגר הוסיפו "בדרומה"; ולכאורה הוא מוכרח, שאם לא כן, מה הוא יתרונה של חלקת קרקע זו שהיתה תבואתה מובחרת, וגם מה ענין סיפור זה לענייננו; ולפי מה שהגיהו מתבאר, שהיתה השדה מובחרת משום שהיה בדרום; אלא שלכאורה אי אפשר לפרש כן, כי לשיטת רש"י עצמו, השדות המודרמות שהן משובחות היינו שהן עומדות בדרומה של ארץ ישראל, וזה הרי ודאי לא

ואם הביא אנפקטין הרי זה [כשר] [פסול], רש"י.⁽¹²⁾

אין מביאין שמן:

מן הגרגרין [גרגרי הזית] שנשרו במים, כי המים מקלקלים את השמן הבא מהם.

ולא מן הכבשים [שמן הבא מזיתים כבושים].

ולא מן השלוקים [שמן הבא מזיתים מבושלים].

ואם הביא מאחד מכל אלו הרי השמן פסול.

גמרא:

שנינו במשנה: תקוע אלפא לשמן:

כתיב [שמואל ב, יד] "וישלח יואב תקועה [לתקוע] ויקח משם אשה חכמה" —

ומפרשין: מאי שנא תקועה,⁽¹³⁾ למה שלח להביא אשה חכמה מתקוע דוקא?

אמר פירש רבי יוחנן:

הבא מתקוע הוא המובחר ביותר למנורה ולמנחות, ומביאין משם, משום שנאמר "מבחר נדריך".

אבא שאול אומר: שניה לה [לתקוע] העיר רגב שבעבר הירדן.

כל הארצות היו כשרות להביא מהם שמן, אלא שמיכן [מכאן, מהמקומות שנזכרו] היו מביאין.

אין מביאין שמן למנורה ומנחות —

לא מבית הזבלים [שדה שצריך לזבלה] מפני שהם מאוסים.⁽¹¹⁾

ולא מבית השלחים [שדה הגדילה על מעין שבתוכה] מפני שפירותיה רעים.

ולא ממה שנזרע ביניהם, כלומר, ולא שמן הבא מעצי זית שזרעו תבואה ביניהם, ומשום שהזרעים מכחישים את הזיתים ואין השמן הבא מהם מעולה.

ומכל מקום, אם הביא מאחד מכל אלו כשר השמן.

אין מביאין אנפקטין, סוג שמן ויתבאר בגמרא —

וסקכ"ו.

11. כן פירש רש"י מכתב יד כאן; וראה לעיל פה א גבי תבואת בית הזבלים שאין מביאים ממנה סולת למנחות, שפירש שני פירושים:

א. שמא לא נזדבלה כל צרכה, ונמצאו כל פירותיה כחושין.

ב. הזבל מביא ומקלקל טעם הפירות.

12. כן מוכחת הגירסא מרש"י בכתב יד לקמן פו

א ד"ה מפני שהוא שרף, וכן כתבו התוספות משמו שם בד"ה ואם; ומשם רבינו תם הביאו לגרוס "כשר", וכאשר הוא לפנינו.

13. ביאר המהרש"א: שלשון הכתוב שלא אמר "וישלח יואב ויקח אשה חכמה מתקוע", נראה, שלא היה מכיר אותה אשה ושלח לקוראה ממקומה, אלא ששלח לתקוע בהנחה שודאי ימצאו שם אשה חכמה, ולכן שואלת הגמרא: מאי שנא תקוע.

הלך אותו גוי ומצאו לאותו פלוני שהיה עוזק [חופר ועודר] בעצמו תחת זיתיו, ואף שהיה עשיר. (16)

אמר שאל לו הגוי לאותו פלוני: היש לך שמן במאה ריבוא מנים שאני צריך?

אמר לו היהודי לגוי: הן! אך המתן לי עד שאסיים מלאכתו. (17)

המתין אותו גוי עד שסיים היהודי את מלאכתו; לאחר שסיים מלאכתו הפשיל אותו פלוני את כליו לאחוריו [שם את כלי עבודתו מאחורי גבו], והיה מסקל ובא [מפנה היה אבנים מן השדה], ומתוך כך היה נדמה לאותו גוי שעני הוא.

בדרך אמר לו: וכי יש לך שמן במאה ריבוא?! כמדומה אני ששחקו בי היהודים ששלחוני אליך.

כיון שהגיע היהודי לעירו, הוציאה לו שפחתו של היהודי קומקומים (18) של חמין ורחץ בו ידיו ורגליו, ועוד הוציאה לו ספל של זהב מליאה שמן, וטבל בו ידיו ורגליו.

לקיים מה שנאמר על חלקו של אשר "וטובל בשמן רגלו".

לאחר שאכלו שניהם ושתו, מרד לו היהודי שמן במאה ריבוא מנים — כבקשתו.

מתוך שרגליו בשמן זית, חכמה מצויה בהן, כי שמן זית מפקח את הלב.

תנו רבנן: כתיב גבי ברכת משה לשבטים [דברים לג כד]: "ולאשר אמר, ברוך מבנים אשר, יהי רצוי אחיו וטובל בשמן רגלו":

זה חלקו של אשר (14) בארץ ישראל שמושך שמן כמעין. כלומר, ריבוי שמן יש בחלקו.

אמרו: פעם אחת נצטרכו להן אנשי לודקיא [שם מקום] לשמן, מינו להם פולמוסטוס [גוי ממונה] אחד, ואמרו לו: לך והבא לנו שמן בערך של מאה ריבוא מנים.

הלך אותו גוי לירושלים להביא את השמן; אמרו לו היהודים אנשי ירושלים: לך לצור, (15) שם תמצא שמן רב כל כך.

הלך אותו גוי לצור, אמרו לו אנשי צור: לך לגוש חלב — שהיה בחלקו של אשר — שם תמצא שמן רב כל כך.

הלך אותו גוי לגוש חלב, אמרו לו אנשי המקום: לך אצל פלוני, אצלו תמצא שמן.

הלך אותו גוי לביתו של אותו פלוני ולא מצאו בביתו.

אמרו לו אנשי הבית: הרי הוא בשדה.

16. כמבואר בסוף הענין, שהיה מראה עצמו כעני.

17. כנראה, שאף זה מדרכו של אותו איש להראות את עצמו כעני, כי סתם עשיר לא היה מניח מלמכור עד שיסיים את מלאכתו.

18. ברש"י כתב יד הגירסא "קומקום", ופירש:

14. ראה מה שביאר המהרש"א את הטעם שהצרכה הגמרא לפרש כן, שהרי ממיילא משמע כן, כי גבי ברכתו של אשר נאמר פסוק זה.

15. כתבו התוספות: אין זו צור המעטירה [שנזכרה בישעיה כג ח], אלא צור אחרת שהיתה בארץ ישראל.

ואין כל מתרושש והון רב", יש מי שמראה את עצמו כעשיר אך חסר כל הוא, ויש המראה את עצמו כרש והוא בעל הון רב; ואף יהודי זה מתנהג היה כרש שהיה מסקל וחופר בעצמו תחת זיתיו, אך היה עשיר גדול.⁽²⁰⁾

שנינו במשנה: אין מביאין לא מבית הזבלים ... אין מביאין אנפקינין, ואם הביא פסול:

ומקשינין: והתניא אין מביאין אנפקינין,

ואם הביא פסול, מפני שהוא שרף [מוהל א-19 בעלמא הוא ואינו שמן]; ואילו במשנתנו שנינו לאנפקינין בין השמנים הפסולים, ומשמע שעל כל פנים שמן הוא! ⁽¹⁾

אמר תירץ רב יוסף: לא קשיא:

הא — משנתנו — רבי חייא היא, שאינו מחשיבו לשמן אלא למוהל בעלמא.

הא — הברייתא — רבי שמעון בר רבי היא, שהוא מחשיבו לשמן.

דרבי חייא זריק ליה, רבי חייא היה נוהג לזרוק את האנפקינין, ואילו רבי שמעון בר רבי מטביל ביה [מטביל היה בו את הפת]

אמר לו [שאל היהודי את הגוי]: כלום [שמא] אתה צריך ליותר שמן?

אמר לו הגוי ליהודי: הן! אלא שאין לי דמים לקנות עוד שמן.

אמר לו היהודי לגוי: אם אתה רוצה ליקח עוד שמן קח לך, ואני אבוא עמך ואטול דמיו של השמן הנוסף.

ואכן מדד לו עוד שמן בשמונה עשר ריבוא מנים נוספים.

אמרו: לא הניח אותו האיש [אותו שלח גוי] לא סום ולא פרד ולא גמל ולא המור בארץ ישראל שלא שכרו להוליך עליהם את השמן הרב שרכש.

כיון שהגיע אותו גוי לעירו, יצאו אנשי עירו לקלסו על שמילא את שליחותו על הצד היותר טוב.

אמר להם הגוי לאנשי עירו: לא לי תקלסוני, אלא לזה היהודי שבא עמי, שמדד לי שמן במאה ריבוא, והרי הוא נושה בי בשמונה עשרה ריבוא נוספים.⁽¹⁹⁾

לקיים מזה שנאמר [משלי יג] "יש מתעשר

יורה קטנה.

19. ראה מה שביאר המהרש"א את הקילוס בדבר זה, הובאו דבריו בהערה הבאה.

20. נתבאר על פי רש"י מכתב יד.

עבודת שכיר ויש לו הון רב, ולא תקלסו לי שאתם רואים אותי כעשיר ואין לי כל, שהרי כל זה אינו שלי, ולקיים מדה זו דקאמר שלמה "יש מתעשר ...", דיגינה מידה זו, "ויש מתרושש ..." לשבח מידה זו.

1. כך פירשו רש"י מכתב יד ורבינו גרשום; ובתוספות הביאו עוד בשם רבינו תם, שהיה גורס במשנה — וכאשר היא בספרים שלפנינו — "ואם הביא כשר", ואם כן קושיית הגמרא היא כפשוטה.

וכתב המהרש"א: רצונו לומר, דודאי מה שאמר "לא לי תקלסוני אלא לזה", לאו משום דעשיר גדול היה, דמשום עשירות לא שייך למימר "קלסו לו", אלא דהכי קאמר: קלסו לזה על מדה זו שהיה מראה עצמו כעני לעבוד